

Samtal i Jerusalem

Samtal i Jerusalem

(Turerna inleddes vid jul 1993 genom ett rundbrev författat av Johannes B. Westerberg från Simla, Indien:)

"Bröder,

Det är nu två år sedan vi samlades inför det minnesvärda mötet i Egypten varunder vi gjorde ett så givande försök att gå till rätta med de överhängande problemen med islam. Sedan "Den nya dekalogen" kom till har mycket hänt icke minst inom Islam, men det enda intressanta som hänt i den muslimska världen är egentligen det så kallade "fundamentalistiska" skeendet i framför allt Iran, Egypten och Algeriet med de bokstavstrognas totala moraliska urspårning. De som i Allahs och Muhammeds namn tagit till våld mot fullkomligt oskyldiga kristna och andra minoriteter i dessa länder och andra, som till exempel Turkiet, har i handling bevisat, att Koranen inte håller. För varje "fundamentalistiskt" mord som begåtts i den muslimska världen har Profeten förlorat en portion odödlighet och har Islam kriminaliserat sig själv.

Detta är emellertid bara ett tecken som inte får skymma hela horisonten. Vi har mycket att göra, ty mycket står på spel. För tillfället är det muslimska läget i Pakistan och Kashmir under kontroll men icke i Afghanistan, Iran, Saddam Husseins ihjältorterade land, inbördeskrigets Sudan, militärdiktaturens Libyen eller i Algeriet. De kristna armenierna lider nöd såsom alltid, liksom alla Orientens kristna, och kurdernas uppror mot Turkiet är grymmare än någonsin. Dessa är bara ett fåtal av den ständigt kokande Orientens mänskliga problem.

Tyvärr är jag upptagen i Indien med angelägenheter rörande Tibet, Sinkiang och ännu östligare länder. Jag kan inte sammankalla eller organisera den nya konferensen i Jerusalem. Däremot kan jag se till att den i alla fall äger rum och anmoda er alla att åtminstone försöka ställa upp. Ni som inte kan resa till Jerusalem ber jag att åtminstone såsom jag närvara med en skrivelse. Vad vi huvudsakligen har att gå till rätta med den här gången är Gud, de olika Gudsbegrepp som finns, den judiska och muslimska synen på Gud och även andras. Vår judiske vän rabbi Yohanan kommer att hålla i det hela, och han kommer inom kort att meddela er exakta instruktioner. "Den nya dekalogen" har fyllt två år och kan nu börja göra sig gällande. Alla ni som omfattat den bedes närvara personligen eller skriftligen.

Er broder, Johannes.

P.S. Dig, Christian, sänder jag detta bara på svenska, men du kan lita på att alla våra vänner, som inte kan svenska, har fått samma brev på engelska eller något annat språk."

2. Rabbi Yohanan till John Westerberg.

"Hur kan du vänta dig att få samman människor från hela världen genom ditt blotta ord utan att du är här själv? Du kan inte bara lämna allting åt mig. Jag kan inte ta ansvar för en sådan konferens med ett obestämt antal delegater. Du måste komma hit själv om någonting alls ska kunna ske. Flera av våra gemensamma vänner har redan skrivit till mig och ställt frågor om din förmåtenhet och vägrar att komma om inte du kommer. *Please come.*

Din, rabbi Yohanan."

3. Johannes till Christian

"Käre vän, Rabbi Yohanan vill inhibera allt bara för att jag inte kommer. Han måste förstå att jag inte kan komma. Risken är då att ingen kommer. Han skriver att han fått flera brev från sådana som inte vill komma bara för att jag inte kommer. Varför kan de då inte samla sig i mitt namn och i min anda? Varför måste just judar alltid ha konkret närvaro och faktiska bevis för att över huvud taget kunna komma sig för att börja överväga att över huvud taget tänka sig att kanske börja ta tron i övervägande?"

Jag har förklarat för honom varför jag inte kan lösgöra mig. Jag måste både till Dharamsala och Mussoorie, och jag blir ju med åren även ständigt mer anlitad och upptagen som själasörjare. Snart känner jag alla hippiekolonier i Indien, och några av de värsta finns här i grannskapet relativt sett. Det är kanske bara jag som orkar hålla på med att försöka få västerländska drogmissbrukare att backa ut från sitt flummeri och återvända till ett mänskligt liv. Jag känner dem, jag kan leva som de, jag kan till och med delta i deras "andakter" utan att det gör mig någon skada, och de får lätt förtroende för mig. Men jag längtar efter den dag då jag bara får försvinna med gott samvete i något lamaistiskt kloster och bara få ägna mig åt bön och meditation i ett äntligen försäkrat och oåterkalleligt celibat. Det finns många kloster som skulle behöva mig.

Jag kan inte tvinga dig att resa till Jerusalem och träffa rabbi Yohanan - du blir kanske den enda som gör det om du far. Se det inte som ett ansvar eller som en plikt, utan gör det bara om du vill. Att jag inte kommer och att kanske ingen annan kommer betyder inte alls att det då är desto viktigare att åtminstone du kommer. Den viktigaste frågan som jag bett rabbi Yohanan samla på svar på av alla våra vänner helst skriftligt är: "Vad finns det idag för klagomål mot Gud?" - ur kristet, judiskt och muslimskt perspektiv. Om du uppsöker Yohanan har du möjlighet att få mycket intressanta svar på den frågan, som du sedan kan ta upp till debatt i din berömda tidning. Som Elisabeth Rehn lär ha sagt: "Inga debatter och diskussioner är farliga, om man bara vågar föra dem." Jag håller med henne om, att endast vad som förtigs kan vara farligt.

Din svårt upptagne, *Johannes.*"

Det var förspelet. Medan allt detta höll på höll även jag på med mina förberedelser. Jag hade bokat en resa med Fritidsresor till Jerusalem åtta dagar för 5760 kronor men kände mig inte väl till mods med priset, som gav mig dåligt samvete. Men det löste sig. Efter en vecka annonserade Fritidsresor om platser till Natanya åtta dagar för bara 2350 kronor. Jag avbokade hastigt min beställning och ringde sedan in en ny bokning hos en annan disk.

Emellertid var avresan den mest obekväma tänkbara. Klockan fem på morgonen skulle man ta buss från Centralstation ut till Landvetter, man måste således gå hemifrån klockan 04.00, det blev alltså ingen sömn alls den natten, och sedan var flyget försenat då en pilot kommit bort. Man fick telefonera efter en ny ut till skärgården, och det tog en timme för honom att vakna, göra sig i ordning och komma till Landvetter i det inre av landet. Flyget var dessutom uppdelat på två, det från Göteborg skulle gå till Eilat, så i Malmö fick alla Tel-Aviv-passagerare stiga av och byta plan och vänta ännu längre, men sedan bar det av med desto säkrare fart och fläng, ty vi hade medvind hela vägen ner till Tel Aviv, så att planet bröt genom ljudvallen och kom nästan fram i rätt tid.

Man var alltså på väg, och det kändes överkligt. Redan 1973 hade jag önskat resa till Jerusalem, och nu när det äntligen kom till kritan efter 20 år kändes det nästan för sent. All min ungdoms religiösa entusiasm inför världens heligaste stad var borta och hade ersatts med kall realism, trött resignation och en total illusionsfrihet. Med

mig hade jag bara ett signalement på en för mig okänd rabbin i Jerusalem samt instruktioner om var jag skulle finna honom utom en gammal kontakt i Tel Aviv, som inte hört av sig på tre år, och, det viktigaste av allt, mina erfarenheter och minnen av mötet i Egypten '92. Skulle jag träffa någon av deltagarna från den tillställningen på nytt i Jerusalem? Det var knappast troligt. Alla hade försvunnit och inte hört av sig nästan sedan dess, Johannes och Kim var i Indien, och doktor Singh var död. Endast minnena var kvar, men dem hade jag med mig, och de var åtminstone ett nog så intressant diskussionsämne att ta upp med rabbi Yohanán.

Många som rest till Israel har haft den upplevelsen att de känt sig mera välkomna där än någon annanstans. Jag gjorde samma erfarenhet. Mottagandet blev överväldigande. Vad som överväldigade en mest var denna känsla av sund demokratisk frihet, blomstrande konstruktivitet, en glödande positiv energi och en välvilja som omfattade hela världen. Jag mindes att mitt starkaste intryck under hela Egyptenresan 1992 var av öknen i Sinai som blomstrade mitt i vintern och som flödade av rinnande vatten. Uppodlingen av öknen har blivit något av Israels uppbyggnads signaturljud och kännemärke. Dessutom kom man rakt in i Israels jordgubbssäsong (i januari). Medelhavet var 18-19 grader varmt, allt var grönt, och från den övre hallen i det anspråkslösa hotellet kunde man sitta och arbeta i lugn och ro och samtidigt ha utsikt över havet i solnedgången. Jag överväldigades av stormtrivsel från första början.

Den första dagen i Jerusalem.

Den andra sidan av den överkliga drömtillvaron i Israel visade sig snart: Israel är inte ett billigt land. Priserna är obetydligt lägre än i Sverige, maten är dyr, och det är ont om vatten och elektricitet. Typiskt nog kom man dit just när det började regna för första gången på månader, och Jerusalem var inte lika gyllene i regn och mulen väder som i Sions bländande solsken.

Jag hade emellertid tur som fått plats på ett hotell i just Natanya, ett badparadis för turister, en snabbt växande immigrantstad där alla språk och alfabet gör sig hörda och skyltas med: franska och ryska hördes nästan mer än engelska och hebreiska. Det är en grön och rik stad full av oaser i motsats till det mera ghettoliknande stengyttret Jerusalem.

Jag trädde in i staden genom Jaffaporten (Antikens berömda Joppeport) och passerade därvid genast Davids torn som första byggnad med Herodes palats där bakom någonstans. I stället för att gå rakt på Den Heliga Gravens Kyrka vände jag till höger och passerade genom de armeniska kvarteren. Här påminns man genast om historiens första stora överlagda folkmord: 1,500,000 armenier mördades med berätt och överlagt mod fullt avsiktligt av turkarna bara i april 1915. Systematiskt transporterades de bort från sina hemtrakter till avrättningsplatserna där många armenier slutade med sitt avskilda huvud spetsat på en påle. Tyskarna har betalat för förintelsen av judarna i den mån de kunnat det, men turkarna vidkänns ännu inte idag förföljelsen och utrotningen av armenierna för deras språks, kulturs och kristna religions skull. Enligt det moderna Turkiets historia har helt enkelt något sådant aldrig ägt rum.

Min väg förde mig fram till Sionporten, Jerusalems sydligaste port med berget Sion och Davids stad längre mot öster. Sedan gick jag upp till Den Heliga Gravens oformliga kyrka med alla sina outforskliga mysterier. Som namnet antyder utgörs kyrkans hjärtpunkt av den så kallade Heliga Graven, som liknar allt annat än en grav. Miljontals besökare har gjort samma erfarenhet av detta bisarra ställe och lämnat det med samma besvikelse. I stället för en grav hittar man ett trångt litet

överbelamrat kapell av rysch och plysch och krimskrams in absurdum med allsköns kitsch. De ansvariga har helt enkelt gjort allt som stått i deras förmåga för att oigenkännliggöra den graven som sådan och i stället sminkat ansiktet så att hela ansiktet gått förlorat.

Däremot blev man ganska knäsvag när man vandrade genom kapellet som byggts över Golgata och man faktiskt fick se den kalksten som givit platsen dess namn: det är en sten som naturen själv format till en dödsbänk.

Det är lätt att vandra vilse i kyrkan med alla dess kapell och sidogångar, underjordiska gångar och gallerier, extra tillbyggnader och charmiga labyrintsystem, där alla blindgångar åtminstone tar slut ganska fort; så det är skönt att komma ut därifrån igen.

En osmaklig upplevelse utanför: en liten pojke erbjöd sig att visa mig vägen. Det var tydligt en muslimsk gosse, och det var tydligt att han ville tjäna pengar genom detta förklädda tiggeri, men jag blev inte av med honom. När han visat mig vägen gav jag honom en halv shekel (1:50 kronor). Han blev mycket besviken. Hans otacksamhet var total. Vem trodde han att jag var? Bara en rik och dum turist som alla andra västerlänningar? Han misstog sig totalt, och det var inte mitt fel.

Så kom jag fram till Klagomuren och fortsatte ut genom Dyngporten. Genom Kidrons dal förbi Sakarjas, Josafats och Absaloms gravar gick jag upp till Getsemane. Alla Nationers Kyrka eller Basilikan över Jesu Ångest fann jag vara en av Jerusalems vackraste och intressantaste fastän den byggdes först 1919. Talrika nationer hade bidragit med mosaiker och glasfönster, bland andra Belgien, Frankrike, England, Italien, Brasilien, Argentina, Chile, USA, Canada, Polen, Ungern, Irland och några till, och resultatet var en sällsynt harmonisk modern kyrkobyggnad. Själva ortagården med de flertusenåriga olivträden väckte dock en större andakt än någon kyrka kan göra.

Högre upp ligger en ekumenisk böneträdgård instiftad av påven Paulus VI och en fransk präst. Även detta är en sällsynt harmonisk plats med en idealisk utsikt över hela Jerusalem. Tanken bakom trädgården var att alla nationer och religioner här skulle kunna bedja tillsammans för fred och försoning världen över.

Tillbaka i Jerusalem återinträdde jag genom Lejonporten och följde hela Via Dolorosa. Innan jag kom tillbaka till Den Heliga Gravens Kyrka svängde jag av till vänster för att äntligen uppsöka rabbi Yohanan. Det var dags för honom nu.

Det var en liten gammal man med världens vänligaste utseende men med knipsluga ögon som samtidigt vittnade om en stor och underfundig humor. Det var en man med både omätlig lärdom och stor fantasi.

Dessutom var han fruktansvärt munvig. När han väl kom i gång var det omöjligt att få honom att sluta, och det värsta var, att det var han som frågade ut mig. Han ville veta allt som jag inte visste något om, och han gav sig inte. Ju mindre jag visste, desto mer tog han för givet att jag måste veta om saken.

Somliga saker kunde jag dock stimulera hans nyfikenhet i. Jag hade ju själv varit med vid den märkvärdiga konferensen i Egypten för två år sedan och kunde därför berätta en hel del om den saken. Självt hade han inte kunnat vara med emedan han var rabbin. Därför hade han skickat en god vän i stället, en mer civil israel, som sedan farit iväg med konferensens enda kvinnliga deltagare.

Därigenom kom vi småningom mest att tala om Johannes. Han var ganska kritisk mot honom mer som mänska än som teolog. "Han är en verklig äventyrare men framför allt en stor skådespelare. Han söker och söker och gör stora nummer av alla sanningar han tycker sig finna men blir aldrig nöjd med dem utan drar vidare bort ifrån dem och lämnar dem ifrån sig för att ständigt bara gå mera vilse. Han kommer aldrig att bli nöjd men ständigt göra stor teater av sina besvikelser. Han borde ha blivit skådespelare i stället, som er påve. Då hade han gjort framgång. Om det inte hade varit för hans blonda utseende och mer storväxta gestalt hade jag tagit för givet

att ni kanske var bröder. Era personligheter är mycket lika varandra, fast du är mera försiktig och jordnära. Han tycks nu ha fått den idén att det är tibetansk buddhism som ska frälsa och förena hela mänskligheten i en gemensam tro, och den idén försöker han göra legitim med att påstå att er Jesus skulle ha varit i Tibet, en helt absurd idé som han väntar sig att folk ska tro på. Jag ser det mera som ett patetiskt försök i desperat riktning från hans sida att försvara sin egen ortodoxa kristendom mot allt mer påträngande yttre influenser från Indien och Tibet. Tror du inte det?" Jag kunde inte svara på den frågan.

"Vem av er konstruerade för resten denna 'nya dekalog' i Egypten? Var det du eller han?"

"Vi gjorde det tillsammans strax innan han lämnade Sverige i januari 1992."

"Den är inte dum, men den är svår att förstå. Den är inte så lättfattlig och enkel som Moses riktiga dekalog från Sinai, där det viktigaste och ur senare historisk synpunkt intressantaste budordet är 'Du skall icke dräpa'. Det är det kortaste och enklaste av alla budorden, ingenting är lättare än att låta bli att gå och döda sådant som lever, och ändå är det just det budet som överträtts mest av alla. Judarna själva gjorde det först med Moses i spetsen. Ser man budet som det är utan senare modifieringar, så betyder det helt enkelt att man skall låta allt levande leva. Inget bud är mera förnuftigt och mer moraliskt. Vi judar och ni kristna har alltid tagit för givet att det bara är människor man inte skall döda, men det står faktiskt inte så. Det står bara rent och slätt att man inte ska döda över huvud taget. Och det budordet ligger som en grundsten för världens tre blodigaste religioner, judendomen, kristendomen och islam. Det är omöjligt att utreda vilken av de tre som mördat och slaktat mest, men judarna är i alla fall de som har fått mest fan för det.

Ur den synpunkten är buddhismen mera beundransvärd som faktiskt satt det i system att låta allt levande leva och det i beundransvärd konsekvens och ärbar pacifism. Så kanske vår Johannes där uppe i Asiens berg ändå är på rätt väg. Vi får se."

Det började skymma redan, det var redan omöjligt att fotografera fastän solen ännu inte gått ner, och jag måste tänka på min återresa till Natanya. "Om du kommer igen i morgon skall du få litet undervisning," lovade rabbinen.

"Om vad?"

"Om vad judendomen och kristendoen egentligen är för religioner, och om vad Moses och Jesus egentligen var för ena karaktärer."

Med dessa frågetecken lämnade han mig åt mitt öde.

När mörkret sänkte sig över Israel framträdde fullmånen alldeles klar. Den skulle nå sin största fullhet under torsdagen på eftermiddagen, som var den dag då jag hade mera samtal att se fram emot med den gamle rabbi Yohanan.

2.

Min andra dag i Jerusalem trädde jag in genom Nya Porten och gick direkt till tempelområdet. Jag hade hört att Kedjeporten (enda ingången till tempelberget) skulle stängas redan klockan 1, och min buss från Natanya hade försenats. Jag kom in i sista minuten och överfölls genast av världens vänligaste frivilliga guide, som blev mycket besviken när jag inte behövde hans tjänster. Han krävde 20 shekel för att han visat mig vägen till biljettkontoret och vägrade lämna mig förrän han fått något. Jag blev av med honom för 2 shekel - en muta bara för att bli av med ett pinsamt och deprimerande besvär.

Klippmoskén, islams historias äldsta helgedomsmonument, blev nu den första moské i mitt liv som jag gick in i. Den är väl värd ett besök. Man kan förstå kejsar Fredrik II av Hohenstaufen när han under sitt fredliga korståg till Jerusalem 1228

berusades av denna heliga byggnads fantastiska arkitektur så till den grad att han lät bygga sitt eget viktigaste slott (Castel del Monte mellan Aquila och Pescara i Abruzzi) i samma form som en oktagon. När man går omkring och runt i denna fantastiska byggnad och studerar dess underbara kupol inifrån drabbas man av ett slags svindlande och berusande perspektivförskjutning, så att man tror att det är fel på ens syn, men det är det inte alls. Klippmoskén har bara givits en sådan vidunderlig design av sina arkitekter.

Därifrån gick jag ut genom Damaskusporten och ner tillbaka över Kidron till Getsemane. Tyvärr var den ryska Maria Magdalenakyrkan stängd och oåtkomlig, som utvändigt annars är Jerusalems vackraste kyrka. Efter återbesök i Getsemane örtagård och i Paul VI:s ekumeniska böneträdgård nästan högst upp gick jag åter ner till Kidron och följde den till Davids stad för att gå upp till Sion och inträda genom Sionsporten. Sedan återuppsökte jag rabbi Yohanan.

Han tog mig med genom Cardo till Klagomuren, och där satte vi oss på den långa stenbänken under flaggstängerna längst bort från muren. Han var på sitt allra bästa undervisningshumör, och han hade tydligt tänkt igenom vad han ville få sagt.

"Du förstår, Moses var egentligen den enda riktiga profet som någonsin funnits. Elias var klart nummer två, men sedan har det just inte funnits några andra. Men även en sådan som Moses hade sina svagheter och fel. Han var inte lätt att tas med när han blev arg, med dagens mått mätt var han väl ungefär lika förryckt som er Savonarola, som avrättades för mindre, och han var säkert mycket värre än er Giordano Bruno. Våra astrologer tror att han kan ha varit född i Stenbockens tecken, för det är aktningsvärt hur han ständigt ville upp på högre berg. Han blev så förtjust i att klättra upp och ner för Sinaiberget att han av ren entusiasm drog med sig hela Israel dit, och som gammal och döende envisades han med att komma upp på Nebo berg. Men märk väl: ingen himmelfärd! Han må ha varit förryckt ibland, men fåfäng var han inte, utan han strävade alltid uppriktigt efter att göra vad som var rätt för hans folk ur mänsklig synpunkt. Och redan han inledde det oupphörliga kompromissandet med sin egen lag. Mose lag har aldrig följts till punkt och pricka, utan den har alltid kompromissats med. Moses själv kom nog bara med budorden och försökte sedan praktisera dem och dra konsekventa slutsatser av dem i alla individuella fall. Resten av lagen upptecknades troligen efter hans tid och utgjorde då helt enkelt en samling och koncentrerings av alla de individuella domslut och bestämmelser av honom som man kunde komma ihåg. Han var egentligen den första domaren, och Toran fick, tror jag, sin slutliga utformning under den siste store domaren Samuels tid, ty redan under Davids tid är Lagen ett faktum.

Titta på dessa judiska svartrockar med sina långa skruvade polisonger. Jag kan förstå att de ser löjliga ut för alla utomstående. De är de judar idag som kommer närmast den idealiska efterlevnaden av Mose lag, men bara deras yttre är en kompromiss. Lagen säger, att på en nasirs huvud skall ingen rakkniv komma så länge han är nasir. Han får alltså inte klippa vare sig hår eller skägg. Men dessa ultraortodoxa judar klipper bort allt utom polisongerna, som de lämnar kvar bara för att visa att de har något som bevisar att de efterlever även denna lag. De har inte kompromissat bort allt."

"De andra profeterna då, Jesus och Muhammed? Är de då helt värdelösa ur judisk synpunkt?"

"Det är de naturligtvis inte. Jesus var troligen sin tids i skrifterna bäst orienterade och bevandrade jude, han kunde kanske hela Lagen, Profeterna och Skrifterna utantill, han var vad man kan kalla ett underbarn, men speciella omständigheter gjorde att något steg honom åt huvudet. Han fick idén att han skulle vara Messias, och den rollen spelade han med beundransvärd konsekvens men fick fan för det ("*got the hell out of it*") och dog ung. Men han hade genomfört sin roll, och resultatet blev världens mäktigaste religion, ty alla som ville vara stora och bättre än alla andra,

främst då alla kungar och kejsare, tog efter Jesus exempel och blev kristna. Han kom väl närmast Messiasidealet av alla kandidater någonsin, men det gör honom inte till någon självklar Messias, hur mycket förnuft han än predikade, hur mycket gott han än gjorde, hur många sjuka han än botade och hur många döda han än uppväckte vid sidan av sitt spelande av Messiasrollen. Detta kommer naturligtvis att bemötas av motstånd och upprördhet av många av dina läsare, så jag ber dig att inte närmare definiera min person utan bevara mitt inkognito. Men samma sak som jag säger dig skulle alla Israels övriga rabbiner och alla rabbiner i hela världen kunna tala om för dig."

"Och Muhammed?"

"Det är det kinkigaste problemet. Du förstår, av alla religioner är islam den som allra mest har tagit sig själv på blodigt allvar. Det finns ingen muslimsk humor, har aldrig funnits, och när en sådan i sällsynta fall försökt knoppa upp har den omedelbart bannlysts och aldrig fått blomma. Muslimsk humor, självironi och självkritik förekommer bara som underjordisk företeelse. Därför har islam blivit den mest instängda, trista och livsfientliga av alla religioner.

Ju mindre sagt om Muhammed själv, desto bättre. Jag hoppas verkligen du inte har några rättrogna muselmanska läsare. Han var en epileptiker som slog mynt av sin epilepsi genom att börja ta sina egna epileptiska syner på allvar. Hans epileptiska extas var profetiska syner och himmelska uppenbarelser från ängeln Gabriel. Araberna då var världens mest primitiva folk, och de var inte mindre vidskepliga än att de tog en sådan profet på allvar. Likväl skrev han ingenting ner själv, precis som Jesus, utan allt skrevs ner efter hörsägen långt efter deras död. Allt kopierade Muhammed från Toran, och Första Moseboken översatte han till arabiska förhållanden. För oss är Koranens versioner av Bereshit ungefär som en Kalle Anka-version av en berömd klassiker. Men det gick hem hos araberna. Och så kopierade han också det här med Jesu himmelfärd. Han tyckte det var en bra idé, så han flög till himlen han också, men han skulle göra det bättre än Jesus, så han seglade upp direkt från Moria berg, den kala tempelklippan i Jerusalem, platsen där Abraham tänkt offra sin son Isak, alla tre religionernas heligaste ställe.

Nu kan man ju inte helt bortförklara det här med Jesus och Muhammeds himmelfärder, och också Elias flög ju till himmelen, men på ett helt annat sätt. Elias blev hämtad av något, men Jesus och Muhammed bara lyfte. Nu finns det ett berömt kristet fenomen som kallas levitation. Er Thomas av Aquino lär ha leviterat, det vill säga lyft från marken, flera gånger och i vittnens närvaro, och Jesu himmelfärd är troligen en utbrodering av incidenten där han uppenbarades och förklarades med Moses och Elias. Även där liksom lyfte han. Nu är det känt, att extra inspirerade personer ibland kan försättas i en sådan extas och hänryckning av sina inre upplevelser att omgivningen märker det och ryggar tillbaka och liksom ser hur han får något förklarat över sig. Jesu förklaring var troligen ett sådant tillfälle i extremt hög grad, utbroderingen av de andras upplevelser av detta sanningens ögonblick blev till himmelfärden, och det tyckte Muhammed var så bra att han såg till att han själv fick flyga till himmelen han också.

Men det intressanta och väsentliga med islam är att den kom till som en utbrytarreligion och reaktion mot kristendomen, som höll på att förkväva hela världen i dogmer och dogmstrider. Islam är än idag kristendomens största utmaning, och oss emellan sagt tycker jag det är bra att Klippmoskén där på tempelområdet förblir muselmansk och en nagel i ögat på både kristendomen och alla lärdomshögfärdiga självrättfärdiga ortodoxa judar. Också de trevligaste delarna av Jerusalem är de muselmanska, där är livet som minst artificiellt, medan staden för övrigt tyvärr upphört att vara de fattiga pilgrimernas stad för att i stället mer och mer helst bara välkomna rika dollarturister. Ändå är staten Israel inte någon extrastat till Amerika eller någon amerikansk koloni. Endast pengarna kommer därifrån. Den

judiska identiteten återupptäcktes och återuppväcktes i Tyskland på 1700-talet, och det är fortfarande tyska judar och ashkenasim som behärskar Israel. Dess kultur är europeisk. Endast dess ekonomi är tyvärr judisk-amerikansk. Men vi skulle aldrig ha gjort Jerusalem till vår huvudstad. Det skulle ha fått fortsätta vara en helig internationell stad mest för fattiga pilgrimer och heliga gravar. Tel-Aviv är en mycket gladare och vänligare och mer utåtriktad stad och mycket mer lämplig som huvudsäte för landets sekulära administration och politik. Politikerna borde ha lämnat Jerusalems helighet i fred, ty som helig stad är Jerusalem världens bästa vittne om följderna av all politisk makt. Jerusalem har förstörts många gånger, och du ser här det enda som återstår av världens första och heligaste tempel, som fastän det återuppbyggdes bara revs ner igen ännu grundligare. Detta är sanningens Gud: Klagomuren, korsfästelsen och alla Jerusalems gravar. Gud är historien, som alltid kommer alla imperier och politiska storhetsdrömmar på skam. Vår Gud är Jobs Gud, som lät Job förlora alla sina barn och alla sina ägodelar fastän Job inte hade gjort någonting. Detta är den enda Gud vi har att komma med: den brutala och skoningslösa historiska sanningen om alla imperiers undergång och sex miljoner oskyldiga judars avrättning för ingenting. Det är inte Moses, er Jesus eller Muhammeds Gud, utan det är den Gud som alltid finns hur man än tror på honom eller inte, alltid lika oåtkomlig, odefinierbar, skoningslös och överväldigande i sin allmakt över historien som mänskorna själva aldrig kunnat behärska."

"Menar du att islam är dödsdömt?"

"Det är synd om islam. Titta på dessa tiggare på Jerusalems gator. De är alla muslimer. Titta på dessa intifadans stenkastande pojkar, som upprört hela världen och nästan vänt USA emot oss. De är bara barn, men de hatar oss, därför att de vet att de är oss underlägsna. Araberna och beduinerna kan inte konkurrera med oss, för de är inte lika flexibla. Vi har snappat upp alla världens språk och har fem alfabet på våra offentliga skyltar, men araberna kan bara sin Koran och bara sin arabiska. Deras fem böneförpliktelser om dagen gör att de aldrig kan koppla bort sin religion. De är hjärntvättade och livegna. De har mitt största deltagande, jag bekymrar mig mycket för dem, och om inte vi tar hand om dem när de far illa kommer ingen annan i världen att göra det heller. Islam har lika dåligt rykte bland Asiens hinduer och buddhister som bland Europas och Amerikas kristna. Och i Afrika bedriver muslimerna fortfarande slavhandel. Nog talat om det. Det var något du ville fråga om?"

"Tiden går, och det mörknar snart. Är det inte dags att vi kommer till saken?"

"Vilken sak?"

"Har någon annan utom jag kommit hit? Har någon av de andra hört av sig?"
Och jag upprepade Johannes viktiga teologiska fråga för honom.

"Det bästa till sist," sade han. "Det har faktiskt kommit några brev. Du kan gärna få se dem. Du kan ta dem med dig om du vill. Jag tänkte faktiskt på det innan jag kom hit."

Och han tog fram en packe brev som han överräckte åt mig. Jag tvekade inför att ta emot dem, men han insisterade godmodigt. "Ta dem och läs! Du får göra vad du vill med dem. Självt vill jag inte ha dem."

De var nästan alla där - våra kristna bröder från Egypten, våra muslimska bröder från Iran och Bosnien, armenierna och till och med paret som smitit iväg. "Ingen av dem har klagat på Gud," sade rabbi Yohanan, "men de klagat alla ändå. Läs!"

Läsningen av ursäkterna beredde mig en chock. De var alla ungefär likadana. Brodern från Egypten ursäktade sig och sade att han gärna hade kommit om Johannes varit där men att han inte kunde lita på en jude. Assyrierna skrev att han gärna velat träffa Johannes men inte var intresserad av att träffa rabbinen. Zigenaren från Bosnien skrev helt fräckt att han nog kunde lita på Johannes som ekumenisk ordförande men inte en judisk rabbin. Även iranierna ursäktade sig med att han gärna

kommit för att träffa sin vän Johannes men inte kände rabbinen. Endast vår armeniske vän uttryckte sig korrekt och respektfullt men även han med en ursäkt som dock inte sårade någon. Men alla de andra var lika nedlåtande mot ett judiskt värdskap. Alla kränkte de medvetet eller omedvetet rabbi Yohanan och det judiska.

"Du ser vad jag menar," sade rabbinen leende till mig, "det är vi judar som fortfarande mest får bara fan för att ha gett upphov till all monoteistisk religion."

Och detta var ändå på den gamla goda tiden före Hebronmassakern.

3.

En annan intressant personlighet jag mötte i Jerusalem var dödgravare. Hans uppgift här i livet var att gräva upp och skotta igen gravar, sätta gravstenar på plats, feja och putsa omkring stenarna, vakta gravgårdarna och på så sätt tillbringa sitt liv. Jerusalems vidsträckta begravningsplats öster om Kidron, där alla judar helst vill läggas så att de får sina ansikten vända mot Sion och Tempelplatsen, vet alla som har varit där hur oändlig den är. Den måste vara kanske världens största och mest tätbefolkade begravningsstad. Denne vänlige dödgravare, som var mycket angenäm att konversera med, ville visa mig både Menachem Begins och den store brittiske tidningsskojaren Maxwells gravar, men så intresserad av dessa personligheters tillstånd och belägenhet som lik var jag inte intresserad av. Han talade med en djup beslöjad Leif H. Andersson-röst, en mjuk rosslande bas, som vittnade om ett djupt engagerat rökande. Han medgav att han rökte 60 cigaretter om dagen. En bekant till mig i Göteborg, en journalist, som rökte i samma takt och blandade i denna musik ett dagligt inmundigande av starksprit och ett antal kannor extra starkt kaffe, fick magsår efter alltför många års daglig och nattlig stress och måste opereras och få hela magen ihopsydd och tillsnörpt. Sedan förbjöds han att dricka kaffe och sprit och röka cigaretter. Han fortsatte röka 60 cigaretter om dagen, dricka starksprit som vatten, sitta uppe nätterna igenom under ständigt kaffedrickande och stressa ihjäl sig för att prestera bra historier. Han var 52 när han fick hjärtinfarkt för tredje gången och dog och hade då klarat sig förvånansvärt länge.

Min dödgravare var betydligt äldre, och vem vet? Det kan kanske vara bra att hålla sig väl med en dödgravare i Jerusalem, men nästa gång jag kommer hit är han förmodligen borta, så som han rosslar. Vår samvaro slutade med att han ville bjuda mig på litet dagsfärsk marijuana. Där gick gränsen. Jag måste tacka nej både till detta, en sight-seeing av Menachem Begins och skojaren Maxwells gravar och alla hans ur jorden framgrävda gamla romerska och herodianska mynt och återvända till heligare plikter.

Naturligtvis går det inte här att återge mina samtal med rabbi Yohanan i Jerusalem mer än i referat, till en sådan man i en sådan stad tar man inte med sig mikrofon och kassetbandspelare, men jag tror han skulle vara nöjd med min återgivning av det viktigaste. Hans vidlyftiga och utomordentligt intressanta psykologiskt djupa analys av Jesu personlighet och dennes entusiastiska övertros tragiska kollision med det dystert konservativa dåvarande judiska etablissemangets känsliga politiska läge under romerskt förtryck och dess förödande konsekvenser för judendomen, som i allt agerade just för att söka undvika allt det som ändå hände sedan, och hans utförliga utläggning över det ytterst känsliga palestinska problemet med alla dess politiska fallgropar med ett latent krig som aldrig upphört med Jordanien, Syrien och Libanon, hans bekymmer över den israeliska ekonomin, som han delar med alla israeler, med ett pinsamt medvetande om shekelns absurda övervärdering till följd av ett plågsamt beroende av Amerika - för många israeler är amerikanerna som nya romare - med ekonomin uppskruvad till en artificiell

överspändhet, och hans mycket intressanta historiska parenteser, till exempel om det Bysantinska riket, som aldrig hade behövt degenerera och gå under om det inte från början till slut ställt sig fientligt till judarna, och om Turkiet, som aldrig hade blivit en stormakt om inte sultanerna från början till slut hade allierat sig med judarna; jag kan här endast ge en skymt av oändligt intressanta utläggningar som hade krävt volymers anteckningar.

När jag lämnade Jerusalem gjorde jag det genom Blomsterporten eller Herodes port, den minsta av de sju, och därmed hade jag gått ut eller in genom dem alla. Men jag var tämligen överansträngd efter dessa båda dagars både intellektuella och fysiska vidlyftigheter och måste antingen ta det lugnt följande dag eller bli sjuk igen. Jag valde det förra.

Men jag hade mycket kvar av Jerusalem att undersöka, och jag hoppades kunna få tid till ett tredje heldagsbesök och ytterligare samtal med min tillmötesgående rabbin, vilket jag hade talat om för honom. Han hade sagt, att jag visste var han fanns, och att han skulle vänta mig på söndag eller måndag. Denna andra dag var det torsdag, och i en överfull buss tog hemfärden till Natanya en timme och trekvart. Det hade varit en relativt vacker dag med solen bakom mjuka dämpande molnslöjor, men månen var borta, och nu började det regna.

Som avslutning till denna andra dag i Jerusalem kan jag anföra rabbinens mest farliga och kontroversiella uttalande. Det rörde sig om Jom Kippur-kriget 1973:

"Det var det mest beklagliga som någonsin har hänt i det moderna Israels historia. Tyvärr måste alla vettiga israeler dra den slutsatsen och lärdomen av det angreppet, att vi aldrig kan lita på araberna. Du måste förstå mig: angreppet var utan motstycke i utstuderad lömskhet. Vi har bara en enda dag på hela året då vi samlas inomhus och ber hela dagen. Då måste ju allting i hela Israel stå stilla emedan vi är judar. Försoningsdagen (Jom Kippur) är vår heligaste och allra mest djupt religiösa dag. Detta tog araberna, Egypten, Jordanien, Syrien och Libanon, som strategisk förevändning för att angripa oss på alla fronter samtidigt. Det var bara kallt beräknande bakom denna blasfemiska kränkning av vår heligaste dags bönefrid som utfördes av ett besläktat folk med en likasinnad religion som gör anspråk på att vara lika helig och dyrka samma Gud som vår. Vi må kompromissa med araberna och göra allt vad vi kan för att få leva i fred med dem, men vi kommer aldrig någonsin mer att kunna lita på dem. Det måste du förstå. Detta totala religiösa förräderi gjorde de en gång för alla mot oss, och vi har aldrig kollektivt gjort något sådant liknande mot dem. Förstår du?"

"Och hur tror ni då att araber någonsin skall kunna tro och lita på er?"

"Det paradoxala är att de kan lita på oss, åtminstone kollektivt, och de vet det. Vi har aldrig brutit mot något avtal eller några löften mot dem. Judar håller sina ord och sviker aldrig, fastän märkvärdigt nog de flesta i historien begagnat judarnas pålitlighet mest till att utnyttja dem och bryta ord och löften mot dem när det passat härskarnas godtycke. Men det ska du veta, och det vet vår vän mr John Westerberg där fjärran i Asien, att den sammanslutning av frivilliga krafter som nyligen bytt namn och som ni arbetar med alltid kan lita på en jude, ty hela Israel arbetar enbart för samma sak som ni: för livet."

Må alla anti-israeliter någon gång äntligen lära sig att det faktiskt även finns goda israeliter.

(torsdag 27.1.1994)

Den stora sabbatsutflykten gick tillsammans med 50 andra resedeltagare från alla fyra skandinaviska länder i buss till Juda öken, Jeriko och Döda Havet. Den första anhalten var ett skräckställe som man aldrig hade väntat sig att man skulle behöva drabbas av i Israel: "*Elvis Presley Inn*" eller Elvis-platsen, där förfriskningsplatsen utvändigt och invändigt pryddes och dominerades totalt av Elvis Presley-bilder. Han stod till och med staty utanför krogen i vit marmor i obscen kroppsställning med mikrofonen i munnen, som i Las Vegas. Elvis! Av alla dårar! Att möta en sådan offentlig och etablerad idoldyrkan av just honom och det strax utanför världens heligaste stad för tre världsreligioner!

Det började bli verkligt intressant när bussen började ringla sig ner för de smala gamla vägarna österut från Jerusalem. Landskapet blev allt ödsligare och ljusare samtidigt som solen blev allt skarpare och alla moln från himlen försvann. Höjdskillnaden mellan Jerusalem och Jeriko är 1100 meter, och nedstigningen är ganska brant, då avståndet bara är cirka 35 kilometer. På vägen passerade vi ett ortodox kloster, Sankt Georgs anrika kloster från tidig medeltid och huvudkloster för georgianerna, till vilken orden även Johannes (Westerberg) har hört, fastän han har starkast band med munkarna på Athos. Vi kunde bara betrakta klostret på avstånd, ty detta var beduinernas land, och de ansatte oss så fort vi steg av bussen. 50,000 beduiner lever alltså som nomader i Israel och vägrar överge sin fader Abrahams vandrande livsföring, och de har protesterat vilt mot att Israels militär velat upprätta väldiga baser i Negevöknen, som alltid varit ett fritt land för beduinerna. 60,000 beduiner har Israel lyckats locka till bofasthet och till att fastna i konsumtionssamhället med dess enkelriktade fällor av borgerlighet och materialism utan utgång eller någon väg tillbaka.

I Jeriko besökte vi utgrävningarna av den hittills äldsta påträffade staden, den 24-e i ordningen av de Jerikostäder man grävt fram på en och samma plats. Den äldsta var från 6000-7000 före Kristus och alltså världens äldsta stad, och en kvinnlig brittisk arkeolog hade grävt fram världens äldsta torn, som påträffats intakt från denna stad långt under den nuvarande marken. Från samma ställe hade man in mot Juda öken i väster utsikt mot ett annat grekiskt-ortodox kloster från 500-talet på platsen där Jesus enligt traditionen fastade 40 dagar i öknen och frestades svårt till att överge sitt kall. Från samma ställe hade man utsikt över ett av de första palestinska flyktinglägren från 1948, som numera äntligen var övergivet men fortfarande talande som spökstad. Hit hade palestinierna flytt på eget bevåg eller övertalade av släktingar eller drivna därtill av det längre kriget 1948. Jordanien hade vägrat ta emot dem av det skälet att de hade rätt till sina hem i Israel, men ur Israel hade de flytt, och de hade inga hem att återvända till. Så blev de det olyckliga vapen i båda ländernas händer mot varandra eller ett offer för båda ländernas oförsonlighet, medan de tvingades leva i själsförödande sysslolöshet och bara kunde odla sitt hat, så att många blev blinda terrorister. I 9000 år har Jeriko varit omtvistat och utsatt för oräkneliga belägringar och erövringar och ligger i dag mera i händelsernas centrum än någonsin.

Därifrån for vi utmed Döda Havet för att få avnjuta ett bad längst i söder, där Israel har sitt Las Vegas nära Sodom. Stället är utan tvekan kanske världens mest säkert hälsobringande kurort. Genom att det är den lägst belägna platsen i hela världen (400 meter under havsnivån) kan man sola hur mycket som helst utan att bli bränd. Luften är ytterst syremättad, och klimatet är subtropiskt men torrt och därför idealiskt. Döda Havets salthalt är 34% (alltså tio gånger mer än exempelvis Medelhavets 3%), och man känner hur välgörande dessa salter är så fort man börjar försöka bada. Min far, som under sina sista femton år förgäves sökte efter effektiva kurorter i Italien och Jugoslavien mot sina knän och andra krämpor och aldrig blev

nöjd hade kanske funnit sitt rätta paradiset här vid Döda Havets sydända. Men platsen är avlägsen och svårtillgänglig, varför priserna måste bli därefter. En kopp kaffe med en kaka kostade 60 kronor (20 shekel).

Själva badandet är en historia för sig. Man kan inte vada, för plötsligt kan man inte längre sätta ner fötterna på botten då benen tvingas till ytan av vattnets flytkraft. När man sålunda maktlös finner sig tvingad till att flyta som en kork kan man heller inte simma, för man flyter för högt uppe på vattnet. Man känner sig mycket fånig och dum när man trots all sin simkunnighet är hänvisad till att behöva vara lika otymplig i vattnet som en badboll. Det enda man kan göra är att guppa. Till nöds kan man med händerna paddla sig mycket långsamt fram i någon riktning, men benen är totalt odugliga. Man kan inte ens trampa vatten då detta är fåfängt: man flyter ändå. Följaktligen är det löjligt nog omöjligt att drunkna i detta hav.

Efter denna besynnerliga belägenhet som badgäst att känna sig helt handikappad till följd av en fullkomligt absurd och överdriven flytningsförmåga, begav vi oss upp till Masada, denna kanske en av världens ensligaste platser. Här hade Herodes den store på sin tid byggt två stora slott åt sig och alla sina familjer med två väldiga romerska badinrättningar och två hela byar av bara förrådsmagasin plus ofattbart snillrikt konstruerade gigantcisterner för samlandet av vatten, för att han skulle kunna ta sin tillflykt med sitt hushåll till en säker plats ifall han skulle berövas makten. Han garderade sig alltså mot alla eventualiteter, vilket han hade goda skäl att göra, då han troligen var sin tids både mest hatade och grymma maktmänniska. Han behövde aldrig använda Masada som försäkrad tillflyktsort. I stället blev Masada det sista fästet för judarnas sista kamp mot romarna i kriget 66-70, och som alla vet slutade den kampen med de cirka 1000 judarnas kollektiva självmord efter år av belägring: de ville dö fria och såg ingen annan utväg. När romarna snopna hittade alla liken stälpte de ner liken i ett schakt utan att begrava dem, och där påträffades alla dessa lik fortfarande obegravda c:a 1900 år senare, varpå de äntligen fick en anständig begravning, var och en för sig. Svarta korpar kretsar ständigt kring Masada, liksom över Warszawagrottan och i Londons Tower, och de har väl gjort så ända sedan Masadatragedin utspelade sig för 1920 år sedan.

Senare tog grekisk-ortodoxa munkar stället i besittning på 500-talet och byggde en vacker bysantinsk kyrka i skuggan av Herodes palatsruiner, men alla dessa munkar massakrerades till sista man av araberna, när dessa kom på 600-talet.

Vi passerade även Qumran-grottorna men stannade ej för att besöka dem. Man vet ännu ej om esséerna gömde undan sina skrifter i dessa grottor i panik när romarna nådde dem efter Jerusalems förstöring år 70, eller om de avsiktligt placerade alla dessa rullar här helt enkelt för att dessa var kasserade och inte behövdes längre, då de ständigt producerade nya som var finare. Men man vet, att dessa esséer var judendomens fredligaste sekt under Jesu tid, före och efter, och att de alla, just för att de inte gjorde något motstånd, hänsynslöst och urskilningslöst massakrerades av romarna, varpå de alla och hela sekten försvann.

När jag träffar rabbi Yohanan igen, om jag gör det, skall jag fråga honom om detta.

5.

Söndagen (30.1) gick åt till en galileisk utflykt på egen hand först av allt till Haifa. Israels tredje stad är en angenäm hamnstad, Israels största, och var länge den första kontakt med Israels fastland som immigranter och flyktingar fick. Jag besökte Haifa av tre anledningar. Den viktigaste var den Skandinaviska Sjömanskyrkan, som min morbror hittat till för 40 år sedan (1954) som slutmål på sin första längre resa. Hans vandringar slutade tyvärr i Canada vid 33 års ålder under aldrig ordentligt

utredda omständigheter tre år efter Haifabesöket. Det var sällsamt att fullt medvetet vandra i Leif Westerbergs fotspår och omedelbart hitta rätt till det helt vanliga huset med fyra nordiska vimplar utanför, det enda man kunde känna igen en skandinavisk sjömanskyrka på. (Nu tror väl alla läsare att Fritänkarens medarbetare Johannes B. Westerberg måste vara släkt med denne Leif I. Westerberg, men det är inte alls säkert. Westerberg är ett lika vanligt svenskt namn i Finland som i Sverige, och på Sandudds rysk-ortodoxa kyrkogård i Helsingfors ligger det exempelvis en Georg Westerberg med namnet inristat högst uppe till vänster på en för övrigt alldeles blank stor gravsten med plats för många namn, och ingen i vår släkt har någon aning om vem denne ortodoxe Georg Westerberg kan ha varit.) Denna sjömanskyrka förestås av en norsk familj som drivit den i alla år, familjens präst avled för bara några år sedan, men hans dotter är också teolog och fortsätter verksamheten. Det är naturligtvis mest norrmän som kommer hit men även aktningvärt många finländare och tyskar förutom svenskar och danskar. Familjen publicerar även en tidskrift på norska och tyska som heter "Israels röst" som utkommer minst varje månad. Vi hade alltså mycket gemensamt.

Min högsta önskan hade varit att få finna min morbrors minne i en gästbok från 1954, men tyvärr fanns inte husets gästböcker från före 1958 tillgängliga. Vi hade dock en gemytlig samtalsstund över en kopp kaffe, och jag kände mig mycket varmt välkomnad i detta vänliga och anrika hus, en intressant nordisk koloni med starka israeliska rötter.

Därifrån begav jag mig upp till Bahai-helgedomen högre uppåt berget Karmel, men denna var tyvärr stängd för dagen - den har bara öppet från 9 till 12. Bahai är den intressantaste och mest konstruktiva rörelsen inom islam. De eftersträvar en förenad fredlig värld med bara en Gud och en religion som innefattar alla, och de är pacifister. Därför har de hårt förföljts av islam. Helgedomen i Haifa med universitet och seminarium utgör Bahairörelsens centrum för hela sin världsverksamhet. Det är i år 150 år sedan den grundades.

Bussen krånglade sig längs krokiga vägar uppför Galiléen till Nasaret, som tycktes kröna hela landskapet med äran av att ha fått utgöra Jesu bakgrundsmiljö och barndomsstad. Bebådelsekyrkan stod som en bröllopskrokan mitt i staden och utmärkte på detta imposanta sätt den ödmjuka jungfrun Marias resignerade undergivenhet inför Gabriels omtumlande besök med dess oöverskådliga konsekvenser för hela mänskligheten.

Därifrån krånglade sig vägen vidare till Kana, platsen för Jesu första underverk och det enda bröllop som tycks ha förekommit med honom närvarande, och vidare uppför och nedför till Tiberias vid Gennesaretsjön.

Sjön påminner väldigt mycket om Vättern med Jönköpings omgivningar. Men framför allt känner man här i Galiléen, att detta var Jesu landskap. Här växte han upp och utförde han hela den behagliga delen av sin verksamhet, här fann han alla sina lärjungar och höll han sina viktigaste predikningar, detta är Jesu hemland framför alla andras, och i hela Gamla Testamentet (eller som rabbi Yohanan hellre kallar det, "det Hebreiska Testamentet" i motsats till "det Grekiska Testamentet", då ju detta senare testamentet skrivits på enbart grekiska medan den judiska kanon var på enbart hebreiska, - Dantes "Gudomliga Komedi" kallar rabbi Yohanan för "det Katolska Testamentet",) förekommer knappast Galiléen i den hebreiska geografien, och sjön Gennesaret är knappast ett ställe som någon profet besöker. ("Kan väl något gott komma från Galiléen?") Det är Jesus och ingen annan som gör sjön och landskapet odödligt litterärt och historiskt genom sina förehavanden där.

Tiberias är en underbar liten idyll vid sjöns kust, ungefär som Malcesine eller någon annan pittoresk småstad vid någon av de italienska sjöarna. Man kan gå där omkring längs strandpromenaden i det oändliga utan att tröttna på idyllen, atmosfären, stämningarna och den oändligt pittoreska sjön med dess ständigt

växlande väder och nycker. Det var också här som den hebreiska kulturen levde vidare trots allt efter de romerska utplåningskrigen i provinsen Palestina framför allt genom rabbi Jochanan Ben Sackais initiativ, den gamle lärde, som lät sig smugglas ut ur det belägrade Jerusalem i en likkista och fick kejsar Titus att gå med på att låta den judiska lärdomen överleva. Annars hade vi knappast haft Bibeln idag.

På hemfärden direkt till Natanya passerades berget Tabor. Det är ungefär så långt som det "Hebreiska Testamentet" kommer åt nordost, då Saul och Jonatan stupade strax söder om det mycket framträdande berget. Tabor och Karmel, där Elias hade sin berömda offerritsduell med Baals profeter, (det gällde att få eld på det egna altarets offer. Baals profeter fick ingen eld fastän de skriade och bölade och höll i gång och till och med blödde ner sig; men Elias hällde en massa vätska på sitt altare, så att offret blev genomdränkt och vätskan rann i en vallgrav runt altaret, och då fick han fyr på alltsammans genast. Kan det ha varit någon sorts tändvätska? Sedan kom regnet och dränkte hela landet, men Baals profeter blev alla dödade såsom komplett misslyckade sådana,) utgör ungefär de nordligaste utposterna för den gammalbibliska verksamheten. Däremot är Jerusalem med omgivningarna helt och hållet konung Davids och domarnas och profeternas land. Egentligen hade Jesus kanske ingenting där att göra, och han hade säkert sluppit hela sitt lidande om han stannat kvar i Galiléen hos sin moder. Men då hade det aldrig blivit något Grekiskt Testamente, någon kyrka, någon kristendomen eller ens någon historia värd att berättas och minnas. Endast Jerusalem gör Israel universellt.

I morgon far jag tillbaka dit i ett fåfängt försök att få allt det gjort som jag hittills där har gått miste om, och framför allt för att säga adjö till rabbi Yohanan, som väntar mig.

6.

Mitt tredje och sista besök i Jerusalem blev det allvarligaste, intressantaste och viktigaste. Jag inledde besöket med att ta bussen ut till Yad Vashem på Herzlberget i stadens västligaste utkanter. Där ligger det stora muséet över Förintelsen 1933-45 med flera omfattande byggnader, institut, föreläsningssalar, monument och parker. Muséet över själva Förintelsen är det viktigaste. Utanför ligger ett monument över Warszawaghettots uppror i april 1943, det första direkta upproret mot Hitler-Tyskland, som egentligen började redan i januari det året och som inte var slutgiltigt kväst förrän i augusti, men då hade det redan startat flera andra uppror. Muséet beskriver åskådligt och dokumentärt i bilder med åtföljande text hela utvecklingen 1933-45, från den första traditionella och uråldriga antisemitismens förtalspropaganda till de tyska riksdagsvalen 1930-33, som förde Hitler till makten, med Berlins Riksdagshusbrand som det nazistiska tvångsinförandet och etablerandet av kaos i Tyskland med stationärt undantagstillstånd. Bilderna talade mest, texterna var konsekvent dokumentära. Det var ingenting av propaganda över det hela, utan allt var historiskt källmaterial. Kristallnatten 9-10 november 1938 etablerade terrorn mot judarna, andra världskriget anstiftades och inleddes, i januari 1942 drog Heydrich upp riktlinjerna för förintelselägren genom Wannseekonferensen, och snart var dödsfabriker som Auschwitz i full verksamhet med omkring 20,000 avrättningar om dagen genom gasning av enbart judar, mest barn, kvinnor och gamla, då de män som orkade arbeta utnyttjades till det. Tre miljoner polska judar avrättades på detta sätt, en och en halv miljon ryska judar, allt som allt sex miljoner från hela Europa, och därav var en och en halv miljon barn.

Allt detta visste man ju förut, ingenting av allt detta överväldigande material var nytt för mig, men ändå gick det en lika djupt till sinnes igen som om man fått veta om det för första gången. Detta oerhörda massmartyrium under tolv långa år varav

sex förfärliga krigsår med sex miljoner oskyldiga offer framstår som en passionsberättelse mot vilken hela kristendomen med Jesu Kristi lidande och alla andra religioner står sig slätt. Förintelsen får alla religionsberättelser att framstå som intiga.

Men det värsta återstod. När man gått igenom hela detta museum, studerat varje förstorat fotografi och läst varje chockerande dokumentärt historisk text som tillsammans utgjorde den överväldigande bilden av historiens värsta massaker och människoplågeri någonsin, när man gjort denna Via Dolorosa genom alla dess stationer under mänsklighetens historias värsta tolv år, vilket alltsammans tog två timmar, kom man till ett museum till, som låg litet utanför och något avsidet. Det var Förintelsens Barnkammare, minnesmärket över de en och en halv miljon avrättade barnen. Man kom in i en mörk gång, som snart fylldes av ljus, men det var mycket små ljus. Man fick gå genom en helt mörk glasgång, men runt omkring en bakom glaset strålade ett litet tänt ljus för vart och ett av de 1,500,000 barnen, och man fick höra varje enskilt namn för sig uppläsa i en väl utförd ljudåtergivning. Stillheten och mörkret var totala där inne, men effekten av alla dessa små tindrande 1,500,000 ljus överallt på alla plan, ovanför en och under och överallt runt omkring, var förkrossande. Det var som om man svävade i rymden bland alla dessa små barns små ljusa själar. Det var för mycket, för överväldigande, för verkligt och för sant.

Och det var inte propaganda. Det var en verklighet som återgavs som just den verklighet den hade varit och fortfarande var.

Bedövad av denna förintande upplevelse av detta alltför välgjorda och finkänsligt utförda dokumentärmuseum tog jag bussen direkt ner till gamla staden. Den passerade på vägen Mea Sharim, de ortodoxa judarnas stadsdel, och Bokharakvarteren, där vid sekelskiftet världens rikaste judar hade bott som hade kommit från Bokhara (nära Samarkand) och på en natt ruinerats genom första världskriget. Jag steg av vid Damaskusporten, gick in i staden, följde Via Dolorosa ut genom Lejonporten och gick än en gång upp till Oljeberget, den här gången direkt upp till toppen för att studera platsen för Himmelsfärden.

Tre helgedomar konkurrerar om äran av att få utgöra det ställe varifrån Jesus skulle ha uppstigit till himmelen. Själva Himmelsfärdskapellet är en liten moské, och där kostar det 1,5 shekel att få gå in. Bredvid ligger en fransk karmeliterkyrka, och bakom dessa två ligger en rysk-ortodox klosteranläggning med det höga tornet, som syns över hela Jerusalem. Alla tre slåss de om att vara den rätta platsen, alla tre har de lika stora chanser, medan judendomen tiger stilla.

När jag stod där uppe vältrade sig tunga mörka skyar upp över staden från väster, och snart låg hela staden i skugga. Det blåste alldeles ohyggligt, så det var direkt svårt att gå ner för Oljeberget mot vinden. Nu följde jag bäcken Kidron längst ner i dalen nedanför de båda bilvägarna och gick tätt förbi både Absaloms och Sakarjas gravar på mycket nära håll genom Josafats dal, där Gud förhoppningsvis en gång skall göra upp räkningen med mänskligheten, enligt profetian. Från Kidron gick jag sedan än en gång upp till Davids stad och vidare upp till Sion, där Davids grav, den katolska Dormitionskyrkan, den påstådda salen där Jesu sista nattvard skall ha ägt rum samt det äldre Förintelsemuseumet finns, det som judarna byggde på Sion till minne av sina offrade släktingar redan när de kom hit omedelbart efter andra världskriget.

Davids grav stördes av geschäft. Det var fritt inträde, men ändå utsattes man för fräcka gynnare som trängde sig på en och som man inte blev av med förrän man betalade dem. Sådant förstör naturligtvis totalt hela andakten kring en så helig plats som Sion. Dessa parasiter skyllde på att turisterna var deras enda levebröd. Jag gick denna kalla dag i regn och oväder med nakna fötter i sandaler. Är hänsynslösa månglare så dumma att de inte kan se skillnaden mellan rika turister och fattiga pilgrimer?

Detta äldre Förintelsemuseum var gjort ungefär på samma sätt som det stora Förintelsemuséet i Yad Vashem men tio gånger mindre. Men det förelåg en intressant skillnad. Längst inne i detta museum på Sion låg det ett rum som visade tidningsurklipp från hela världen om pågående judeförföljelser, rasism och antisemitism. Dessa tidningsurklipp kompletterades ständigt. Det var ett sätt att hålla allmänheten *à jour* med hur Förintelsen fortsatte ännu idag. Mest dominerande av alla dessa dokumentationer var "*White Power*" från USA, språkröret för Ku Klux Klan, som öppet skröt med medlemmars Hitlerdyrkan och öppna rasism och som publicerade ständigt nya bevis för att "Förintelsen aldrig ägt rum". Ungefär hälften av alla dokumentationer var från "*White Power*", men nästan alla språk och länder fanns med och även Sverige. Dock saknades tills vidare Sveriges enda katolska tidskrift "*Adoremus in Aeternum*" i denna samling.

Den katolska Dormitionskyrkan, platsen där jungfru Maria skulle ha avsomnat, är en mycket vacker och väl hållen kyrka, och där finns mycket böcker och krimskrams för turister att köpa, men alla priser är i dollar. Det påstådda stället för den sista nattvarden är dock föga övertygande. Hela denna stadsdel är från korstågstiden.

Därifrån gick jag äntligen från regnet och kylan ner till värmen i gamla staden genom Sionsporten och sökte äntligen upp rabbi Yohanan. Klockan var redan tre, jag hade förlorat väldigt mycket tid fastän jag den här gången lyckats komma till Jerusalem redan på förmiddagen, och rabbi Yohanan var påtagligt lättad av att äntligen få se mig. "Jag började nästan bli orolig över att du kanske inte alls skulle komma mer," sade han.

När han fick höra att jag besökt både Yad Vashem och Förintelsemuséet på Sion sade han: "Jag ville inte själv rekommendera dessa ställen för dig, jag vet ju hur hemska de är, men jag är glad att du gick dit av dig själv."

Jag berättade för honom om det museum som mina norska vänner i Haifa hade rekommenderat, "*One Last Day Museum*", om förintelsen av den judiska stadsdelen i Jerusalem i maj 1948, när araberna intog staden och metodiskt förstörde alla stora synagogor och jämnade de judiska kvarteren med marken. Engelsen John Phillips hade varit i Jerusalem då och under elva dagar med sin filmkamera lyckats dokumentera hela denna extra förintelse. Vi gick dit, men tyvärr var muséet stängt, fastän det borde ha varit öppet. Det är ett litet museum mitt i Cardo som guideböckerna knappast ens nämner.

"Engelsmännens agerande efter andra världskriget var utomordentligt intressant och betydelsefullt," menade han. "Egentligen kunde man säga att allt var den där Clement Attlees fel, han, som kom till makten av misstag när Churchill röstades bort av misstag, varpå Attlee inledde demoleringen av det brittiska imperiet. Och det började här i Israel, när engelsmännen tvingade överlevande från koncentrationslägren tillbaka till Europa, och i Indien.

Visserligen var det ur strikt politiskt objektiv synvinkel riktigt av engelsmännen att avvisa israeliska immigranter. Jag minns att min far försvarade engelsmännen på denna punkt. De ville inte provocera eller ha bråk med araberna, som de också hade ansvar för. I stället för bråk med araberna fick de hela världssopinionen emot sig och blev de hatade av israelerna. Engelsmännen hade två bittra bågare att välja mellan och måste välja den ena.

Och de fick rätt. Israelernas massinvandring ledde till bråk med araberna, och när det ledde till Israels självständighet ledde det till direkt krig med araberna, som varade i ett år, och det kostade just denna gamla stad i Jerusalem alla dess judars hem sedan 2000 år, som utplånades totalt. Naturligtvis var det vanvettigt av oss att spränga hotell King David i luften med alla engelsmän och mördra Folke Bernadotte, det var terroristiska överdrifter som Israel direkt gjorde sig skyldiga till och som inte ledde till något gott, men frågan är om England hade regerat oss bättre om

engelsmännen fått fortsätta ha mandat över oss. Det vet ingen. Men det direkta resultatet av att vi förlorade engelsmännens överhet var att vårt land splittrades i två stater och tre folk, Israel och Jordanien, israelerna, araberna och palestinierna, och att dessa genast kom i krig med varandra. Dessutom fick Israel alla andra arabstater till fiender, och de flesta av dem är det än idag. Ni i västerlandet lever i illusionen om att det kalla kriget nu äntligen är över. Men det är bara en illusion. Man kan aldrig bli av med fienden. Försvinner en uppstår det en annan. Ni har bara ännu inte insett var den nya fienden döljer sig, men han finns, ert kalla krig fortsätter fast under nya oförutsedda former, lita på det.

När du nu har sett Yad Vashem och Förintelsekällaren på Sion, kan du nu förstå varför vi judar aldrig kan slappna av? Vi kan aldrig sova lugnt, för vi vet aldrig när och var nästa Förintelse mot oss skall sätta i gång. Vi är historiens mest av historien torterade folk, och vi vänjer oss aldrig och accepterar det aldrig. Bara enskilda individer som lidit lika mycket som judendomen kan förstå vårt fall och vår mentalitet. Vi är inte lyckliga, men för att överleva har vi den hårda vägen lärt oss att aldrig slå oss till ro och sova med mer än bara ett öga slutet."

"Varför försvann egentligen esséerna? De var väl ändå en judisk särart som förstod att ta det lugnt?"

"Det är intressant att du frågar om dem. De kom till som resultatet av Jesajas, Jeremias och Hesekiels väckelserörelser, och det var kanske Hesekiel som fick dem etablerade som sekt. De var judendomens enda klostersekt någonsin. Egentligen är hela judendomen som en enda religiös orden, men den är tämligen slapphänt och lössläppt, vilket redan Moses klagade på, medan just esséerna hade både disciplin, kroppstukt och sann levnadskonst. Jag har alltid avundats era katolska och ortodoxa kyrkor er fabulösa förmåga till framalstringen av klosterordnar. Klosterlivet är enligt min uppfattning det vettigaste sättet att leva; man lever utan anspråk i enlighet med naturen och under ideliga kulturstudier. Ett fredligare och mera oskadligt liv kan man inte leva.

Esséerna var den enda sekt i den vägen som judendomen haft. De försvann under kriget mot romarna under Vespasianus och Titus och kom sedan aldrig mer tillbaka. Det är troligt att romarna massakrerade dem och utrotade dem i tron att de var farliga. De trodde kanske att de var zeloter som kämparna på Masada. Det var den romerska världsordningen med dess totala verklighetskontroll och materialism som förintade dem. Romarna menade att en sådan sekt inte hade något existensberättigande och likviderade den.

Men hur fel hade de inte! Romarrikets fall började med Herodes den store och Israels undergång. Esséerna var just en sådan mystisk sekt som alltid skall behövas. Man vet inte exakt vad de gjorde, men de hade goda förbindelser. Johannes Döparen hade mycket med esséerna att göra, och därmed är det troligt att även Jesus var intimt förknippad med dem. De framstår som en sorts underjordiskt kontaktnät, som visste allt och höll i många trådar men som ändå aldrig avstod från privilegiet att få slippa ha något att göra med den timliga världen. De var en sorts kontakt mellan världsordningen och Gud, och en sådan tror jag alltid att behövs för världsordningens skull. En enbart materiell världsordning håller aldrig. Den måste ha litet vägledning från ovan, som tsaren genom Dostojevskij, som Europas monarker genom kristendomen, som renässanskungarna genom sina biktfäder och som Muhammed genom Gabriel. Nu ska vi inte blanda in det arabiska testamentet (Koranen) i detta, men araberna har efter Muhammed aldrig mer haft denna kontakt med någon ovan dem, aldrig utvecklat någon klosterorden och aldrig nått någon helig kyskhet, som kristendomen ibland har gjort. Och judendomen gjorde det definitivt genom esséerna, under vilkas tid judendomen kanske nådde sin högsta religiösa nivå och utveckling, vilket bland annat resulterade i den kristna sekten eller kristendomen."

"Också hinduismen och framför allt buddhismen har utvecklat kanske ännu högre klosterväsenden, framför allt i Tibet."

"Ja, det är möjligt. Det vet jag inte så mycket närmare om. Men också där i Indien tvingades engelsmännen ge sig av på grund av hinduernas egensinnighet under ledning av den maktlystne profeten Gandhi, och vad blev resultatet? Fullt interindiskt inbördeskrig, splittring i fyra och till och med fem olika stater, 500,000 offer i Punjab och ett aldrig helt övergivet krigstillstånd mellan Indien och Pakistan. Jag är säker på att engelsmännen hade skött saken bättre om de hade fått vara kvar.

Jag vet att det finns många judar och kristna i Indien, jag tror att våra indiska judar borde vara drygt en miljon, och de kristna gör anspråk på att ha fått sin kyrka instiftad av aposteln Tomas, som hellre än att blanda sig i slagsmålet, er kyrkas första schism mellan Petrus och Paulus, rymde fältet och trivdes bättre i Partien och Indien, där han fick härja helt ensam. Har vår vän mr Westerberg något med de indiska kristna att göra?"

"Jag tror inte det, för han har inte varit mycket i södra Indien. Han har hellre hållit sig till Himalaya."

"En sak intresserar mig mycket, och det är hans mycket stränga sekretess. Er konferens i Egypten, till exempel. En total anonymitet blev dess kännemärke, och nästan alla deltagare fick vara helt inkognito, om de ville."

"Det var Johannes första betydande konferens, och den var mycket känslig, då dess huvudfråga var islams vara eller icke vara, och då den träffades i ett islamskt land. Konferensen etablerade och faktiskt bevisade islams ovärdighet och oacceptabilitet som mänsklig världsreligion, och samtidigt höll fundamentalismen på att explodera fram i Egypten och redan också i andra länder. Ett totalt inkognito var den enda garantin för konferensens deltagares säkerhet, och två av oss var muslimer."

"Och så presenterade ni er nya dekalog som konstruktivt alternativ till islam. Det är nästan lika bra som Bahai. Men en sådan dekalog har svårt för att göra sig gällande, det tar tid för islam att erkänna sex hundra år av misstag, och er försiktighet gör det inte lättare för er. Varför är till exempel vår vän Westerberg så noga med att alla hans brev måste förstöras?"

"Det har med hans egen identitet att göra."

"Är han en efterlyst kriminell?"

"Inte alls. Han har bara ägnat sig åt studier, vandringar och klosterliv i hela sitt liv. Han är ingenting annat än teolog. Men han kräver att få vara i fred för världen, och därför är han så noga med att han för denna världen aldrig skall kunna bli någon känd person. Han vill aldrig kunna bli instängd, som han säger."

"Lider han av klaustrofobi?"

"Snarare av klostermani. Han stänger gärna in sig i ett kloster, men det är alltid människor utanför som behöver honom."

"Han låter som en som kunde grunda en ny religiös orden."

"Det är just något sådant han aldrig vill bli. Han vill aldrig bli definierad som personlighet eller få någon stämpel på sig. Du kallar honom skådespelare, men han vill aldrig spela någon roll och framför allt aldrig löpa risken att fastna i en roll."

"Det låter förståndigt. Han förblir lika fullt en skådespelare, men han är ingen clown."

"Nej, han är nästan lika allvarlig som Zjirinovskij."

"Men Zjirinovskij om någon är en clown och en dålig clown dessutom, för han tar sig själv på allvar. Han kommer aldrig att kunna komma ifrån att han bara är en *refusnik* och därför misslyckad från början."

"Är han jude?"

"Man är inte jude för att man har en jude i familjen. Man kan bara bli jude om man föds till jude av en judisk moder. Zjirinovskij har ibland gjort anspråk på att

vara jude men är bara en sorts kvartsjudisk äventyrare, och i den mån han faktiskt är jude är han en mycket dålig sådan."

Han blev påtagligt misslynt av att behöva prata om Zjirinovskij, ett ämne som gjort många judar på dåligt humör, så vi gick vidare till andra ämnen, men det var inte så mycket kvar att säga, vädret försämrades ytterligare, och till min fasa märkte jag att min klocka hade stannat och att tiden gått över fem. Jag måste lämna Jerusalem och rabbi Yohanan för denna gången.

Ovanstående samtalsåtergivning är bara ett koncentrerat fragment av allt vad vi talade om, men det berör i alla fall de viktigaste punkterna som kom på tapeten.

I Israel träffar man ständigt på skojiga människor överallt. De skojigaste är i allmänhet stamgäster på Kapulski's, Israels populäraste konditorikedja, ungefär som Fazer i Finland fast bättre.

Några av de skojigaste var emellertid utlänningar, dvs. svenskar. Två grabbar, en liten och en stor, Fyrtornet och Släpvagnen, hade kommit till Israel bara för att festa, och de hade gjort av med 15,000 kronor på två veckor och skulle precis telegrafera hem efter mera pengar för att överleva den enas 30-årsdag. Emellertid hade de även hunnit bli beskjutna av palestinier under farliga villfarelser i östra Jerusalem, och de var sällsamt väl informerade om palestinska vapen. En sorts kulspruta pepprar en full med så små kulor att de inte känns. Man förblöder på ett ögonblick.

En ung man från Costa Rica hade de israeliska myndigheterna problem med, för han såg precis ut som en palestinier eller cuban eller libyer. De var säkra på att han måste vara en terrorist, och vid ankomsten kvarhölls han en extra timme på flygfältet utan att den misstänksamma polisen fick veta mer än att han var från Costa Rica och skulle besöka Israel av kristna skäl. Han var inte en värre terrorist än att han också festade och söp sig full varje kväll i Israel. Polisen kom aldrig över sin misstanke att han var en mycket farlig man och släppte honom högst motvilligt. Visserligen såg han ut som Carlos och hade både långt hår och var orakad men kom dock bara från Costa Rica.

Min bästa vän bland svenskarna blev dock min rumskamrat, en äldre journalist från Stockholm. När jag lämnade Natanya fick han till efterträdare i stället för mig vår unge vän från Costa Rica med de våta nattvanorna, vilket han trivdes sämre med. Vi har hållit kontakten i Sverige och utvecklat ett lovande samarbete.

En högst oväntad fortsättning på mina samtal med rabbi Yohanan utvecklade sig genom tragedin Baruch Goldstein och mitt besök i England i juli, som gav en helt annan och djupare mening åt min Israelresa än vad jag någonsin kunnat föreställa mig. Närmare bestämt fick våra samtal i Jerusalem en direkt fortsättning i Ely den 18 juli, vilket närmare framgår ur den följande sommarens resa till Cambridge.

Slut på "Samtal i Jerusalem".

Blott en vecka efter min resa till Israel inträffade den traumatiska massakern i Hebron. Därav följande efterspel:

Hört från Israel

(två judar resonerar)

"Låt inte massakern i Hebron gå dig djupt till sinnes. Den har ingenting med någons religion eller fredssträvan att göra då den bara utfördes i ensidigt egoistiska syften av en galen amerikan. Han utgav sig för att vara jude, men ingen jude kan kalla honom jude då han bröt mot det heligaste av alla Guds bud: Du skall icke dräpa. Hans avsikt var inte bara att döda så många araber som möjligt utan att förstöra hela den livsviktiga fredsprocessen i hela Mellanöstern. Han var inte bara alla arabers fiende utan även alla judars, alla muslimers, alla kristnas och alla människors dödsfiende som har en uppbygglig strävan. De judar som välsignar Benjamin Goldstein, hyllar hans gärning och ärar hans minne är inga judar utan liksom Goldstein själv en vanära för Israel.

Å andra sidan - de som framhåller denne psykopats exempel som ett exempel typiskt för Israel, som använder detta exempel till att förbanna Israel och underblåsa hatet mot Israel är inte bättre de. Denne amerikanske psykopats exempel var ett unikt exempel som sådant, bara användbart som ett exempel på omänsklighet, och nästan bara jämförbart med Charles Manson, som också var amerikan.

Därför - ju mindre sagt och tänkt om denne ensamme psykopat, desto bättre. Sådana vettvillingar är bara till för att begravas i minnet som mänskligt avskräde som luktar allt för illa för att mänskligt kunna befattas med."

"Nej, broder, du kan inte bortförklara det. Baruch Goldstein var jude, född jude, utbildad jude och läkare dessutom, och han gjorde vad han gjorde i judendomens och Israels namn på en judisk glädjehelg dessutom. Han hade till och med planerat det noga. Det var ett överlagt heligt massmord gjort i medveten avsikt i Guds namn. Det kan inte jämföras med Charlie Mansons ritualmord för 25 år sedan men däremot med alla shiamuslimska självmordsattacker. Detta judiska illdåd stod på samma nivå som den lägsta sortens shiamuslimska terrorism. Vi som judar kan inte frikänna oss från ansvaret. Vi måste ta det på oss och bära det för evigt."

Palestinierns klagan

Baruch Goldstein, det var inga muslimer du mördade.
Det var dina egna bröder, systrar och barn.
Det var dina närmaste vänner, som du mejade ner
med berätt mod, överlagt, utan urskiljning.
Det var inte Israel du stred för och hjälpte.
Det var Israel du angrep och mejade ner och ville förstöra.
Det var Israel du sköt ned bakifrån, din egen moder,
och det överlagt med avsikt och noggrant planerat.
Så gör inga araber. Så gör inga människor.
Du var värre än en förrädare och värre än ett svin.
Din fega massaker på fredligt folk i bön på en helig plats
gör dig till mördare på Israels innersta helighet och själ
och därmed till en värre mördare än någon judeföljare i historien.
Du har bara än en gång fått ditt eget folk att förblöda,
din stackars vanvettige amerikanske självmördare.

Fallet Baruch Goldstein

När den ofattbara tragedin inträffade i Hebron den 25 februari visades det i alla nyhetssändningar i hela världen hur denne hebré med berätt mod mördade 30 araber när de höll gudstjänst och hur alla hebréer som kände Baruch Goldstein framhöll denne som en god jude. Mycket mer fick inte världen veta om saken.

Hade man frågat litet närmare om omständigheterna kring denna massaker och kring denna mördare hade man snart funnit ett märkligt förhållande: inte en enda person som någonsin känt Baruch Goldstein hade någonsin kunnat säga eller tro något ont om honom. Inte en hade någon annan uppfattning än att han var en god människa och läkare. Då uppstår frågan: hur kunde en så otvivelaktigt god människa bli till en massmördare?

Det framgår att han under sina tolv år som läkare i Israel räddade många judars och arabers liv. Han hade hustru och fyra barn och var känd av alla som en respekterad och behaglig fridens man. Först efter den 13 september 1993, dagen för Osloavtalet om ett självständigt Palestina, började hans personlighet visa förändringar då han såg fler och fler av sina vänner och bekanta bli mördade av arabiska terrorister. Flera av dessa dog i hans egna armar. En av dessa var Mordochai Lapid, som dog i hans armar och efterlämnade en änka med tretton barn - de skulle ha varit fjorton, men även Mordochais son blev mördad. De judar som Baruch Goldstein såg falla offer för arabisk terrorism efter avtalet den 13 september lär ha varit ett 30-tal, och det blev några för mycket. Baruch Goldstein drevs till vanvett av helt mänskligt förklarliga skäl.

Sådana bakgrundshistorier tas av någon anledning aldrig upp av massmedia - en av massmedias huvudregler är ju att all rapportering måste vara underhållande, varför den måste bli lika ytlig som bristfällig. Ej heller rapporteras det någonsin om judiska självmordsfall. 1993 förekom det 38 fall av självmord bland judiska soldater. En sådan statistik om något vittnar om behovet av fred, men allt fler i Israel lutar (efter den 25 februari) åt åsikten att freden är en dröm som aldrig helt kan förverkligas fastän man är beredd att betala vilket pris som helst.

Ämnet är kontroversiellt, varför det är desto viktigare att man försöker förstå det och gå till botten med det, precis liksom nazismen inte kan förstås om man inte känner till bakgrunden av det första världskriget. Våra inlägg är ej att betrakta som något försvar för massmördaren utan som en kritik av massmedia.

För övrigt har även en massmördare rätt till en advokat.